

MAREK BEBAK
UNIwersytet Jagielloński
ORCID 0000-0001-8882-2858

Nowe źródła do biografii Franciszka Liliusa i członków jego rodziny

ABSTRAKT Komunikat prezentuje nowo rozpoznane źródła do biografii Franciszka Liliusa, przede wszystkim księgi metrykalne i dokumenty kapitulne z Krakowa i Tarnowa. Najważniejszym odkryciem jest odnalezienie metryki chrztu Liliusa z 1604 r. w kościele Mariackim, co pozwala ustalić miejsce jego narodzin. W tekście zrekonstruowano także sieć relacji społecznych kompozytora oraz jego aktywność w ostatnich latach życia.

SŁOWA KLUCZOWE Franciszek Lilius, metryki, kapituła tarnowska, Kraków, XVII wiek

ABSTRACT New Sources for the Biography of Franciszek Lilius and Members of His Family. This article presents newly identified sources for the biography of Franciszek Lilius, chiefly parish registers and chapter records from Kraków and Tarnów. Foremost among the discoveries is Lilius' baptismal record of 1604 from St Mary's Basilica, which makes it possible to establish his place of birth. The author also reconstructs the composer's social network and his activities during the final years of his life.

KEYWORDS Franciszek Lilius, parish registers, Tarnów chapter, Kraków, seventeenth century

Mimo że krakowskie archiwa są eksplorowane przez muzykologów od ponad stulecia, ich zasób wciąż nie został zbadany w sposób wyczerpujący. Postępująca digitalizacja zbiorów archiwalnych oraz coraz łatwiejszy dostęp do zasobów państwowych i kościelnych umożliwiają odkrywanie nowych informacji dotyczących życia dawnych kompozytorów. Celem niniejszego komunikatu jest przedstawienie nowych ustaleń dotyczących biografii Franciszka Liliusa oraz członków jego rodziny.

Podstawę źródłową niniejszego komunikatu stanowią przede wszystkim akta metrykalne z kluczowych ośrodków kościelnych Krakowa: katedry wawelskiej, kościoła Mariackiego oraz kolegiaty Wszystkich Świętych – świątyni położonej pomiędzy Rynkiem a Wzgórzem Wawelskim, pełniącej funkcję kościoła parafialnego, a także dokumentacja krakowskiej kapituły katedralnej, kapituły tarnowskiej oraz archiwalia miejskie krakowskie (m.in. rejestry podatkowe).

DATA I MIEJSCE URODZENIA, RODZICE

Dotychczas przyjmowano, że Franciszek Lilius urodził się „najprawdopodobniej już w Polsce”¹. Podczas kwerend przeprowadzonych w l. 2011–18 nie odnalazłem daty narodzin kompozytora w dostępnej dokumentacji wawelskiej, ani w parafii Wszystkich Świętych. Nie znalazłszy innych zachowanych źródeł, stawiałem hipotezy:

[...] można wobec tego przypuszczać, że zapis zawierający datę urodzenia Franciszka Liliusa może znajdować się w księgach metrykalnych w Grazu, bądź gdzieś pomiędzy Grazem a Warszawą. Franciszek mógł urodzić się także w Wilnie lub Grodnie, gdzie przez wiele miesięcy w 1601 i 1602 roku przebywała kapela, a wraz z nią Vincenzo. Nie jest także wykluczone, choć najmniej prawdopodobne, że Franciszek urodził się we Włoszech, np. w Rzymie lub jego okolicach, skąd pochodził jego ojciec².

Poszukiwania prowadzone w Rzymie, Foligno, Grazu i Wilnie nie przyniosły oczekiwanych rezultatów.

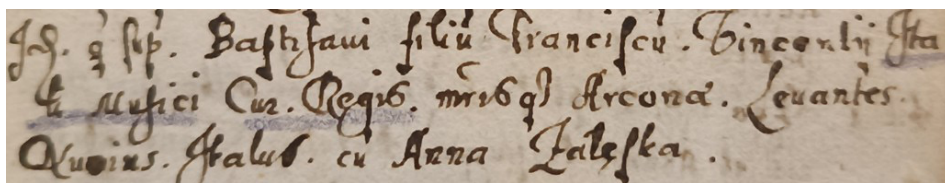
Datę urodzenia Liliusa odnalazłem w Krakowie, w Archiwum Bazyliki Mariackiej³. Z zachowanych tam metryk (zob. il. 1) wynika, że Franciszek Lilius – syn Vincenza, muzyka królewskiego – został ochrzczony w kościele Mariackim w Krakowie 7 III 1604 r. (*Dominica Quadragesimae*): „Baptisavi filiu[m] Franciscu[m] Vincentii Itali Musici Cur[iae] Regis, m[at]rib[us] Arconae. Levantes Nuoius [?] Italus cu[m]

1 Zob.: Marek Bebak, *Franciszek Lilius. Życie i twórczość na tle epoki*, Kraków 2018, s. 17. Tam wskazana wcześniejsza literatura przedmiotu, m.in. prace Adolfa Chybińskiego, Zygmunta M. Szweykowskiego i Barbary Przybyszewskiej-Jarminińskiej.

2 Ibid., s. 28.

3 Przed rokiem 2018 dostęp do Archiwum Bazyliki Mariackiej był utrudniony.

Anna Załęska”⁴. Sakramentu chrztu udzielił Jakub z Jędrzejowa („Jacobus Andrzejowiensis”) w obecności rodziców chrzestnych: nieznanego bliżej Włocha oraz Anny Załęskiej. Odnaleziony wpis dowodzi, że kompozytor został ochrzczony w Krakowie, co pozwala przyjąć z dużym prawdopodobieństwem, że urodził się w Krakowie lub w jego najbliższej okolicy.

Il. 1. Wpis do *Metrica Baptisatorum* dotyczący chrztu Franciszka Liliusa, Archiwum Bazyliki Mariackiej (PL-Kabm), ABM 368, s. 85

Data ta jest istotna, ponieważ w tym samym roku w Krakowie ukazał się słynny druk *Melodiae sacrae* Vincenza Liliusa⁵; jego redaktor przebywał wówczas w mieście i mógł dopilnować publikacji⁶. W liście dedykacyjnym skierowanym do arcyksięcia Ferdynanda zamieszczono datę 18 V 1604 roku. Nie wiadomo jednak, jak długo rodzina Liliusów pozostała w Krakowie. Być może Vincenzo przebywał w Krakowie także w l. 1606–07, gdy w metrykach notowany jest muzyk królewski o podobnym imieniu⁷. Z całą pewnością był natomiast Vincenzo Lilius obecny

4 Archiwum Bazyliki Mariackiej (dalej jako PL-Kabm), ABM 368, *Metrica Baptisatorum in Ecclesia Parochiali Beatae Mariae Virginis in Circulo Cracoviensij Existente [...] praesens vero incipit in eodem Anno 1598 mense Julio*, 1598–1630, s. 85. Wszystkich transkrypcji źródeł dokonano z zachowaniem oryginalnej pisowni. Abrewiatyury rozwiązano w nawiasach kwadratowych. Ujednolicono stosowanie wielkich i małych liter oraz w ograniczonym zakresie zmodernizowano interpunkcję w celu zwiększenia czytelności tekstu. Odczyty niepewne opatrzone znakiem zapytania w nawiasie kwadratowym [?].

5 *Melodiae Sacrae, Quinque, Sex, Septem, Octo, & Duodecem vocum, quatuor celeberrimorum musices moderatorum, Sere[nissi]mi ac poten[tissi]mi Poloniae, Sueciaeq; etc. etc. Regis, Sigismundi Tertii, nec non aliquot aliorum praesentis Capellae praestantium musicorum. Opera ac studio, Vincentii Lili Romani, eiusdem florentissimae Capellae Regiae Musici, hinc inde collectae*, In Officia Lazari, Basilius Skalski, Cracoviae 1604; Barbara Przybyszewska-Jarmińska, „*Melodiae sacrae* (Kraków 1604) – ślad muzycznych związków dworów Zygmunta III Wazy i arcyksięcia Ferdynanda z Grazu”, *Gazeta Antykwaryczna* 3 (1998) nr 11, s. 34–36.

6 W 1604 r. król Zygmunt III Waza wraz z dworem przebywał na ogół w Krakowie, jedynie w miesiącach letnich wyjeżdżając do pobliskiego Łobzowa, zob.: Marek Wrede, *Itinerarium króla Zygmunta III 1597–1632*, Warszawa 2019, s. 205.

7 W krakowskiej kolegiacie Wszystkich Świętych we wrześniu 1606 r. ochrzczono Michała Zarańskiego, syna Jana i Katarzyny, którego ojcem chrzestnym został „Vincen[tius] Music[us] S[acrae] R[egiae] M[aiestatis]”, zob.: Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie (dalej jako PL-Kakm), KM-11-2, [Liber] *Natorum*, 1605–35, k. 16r. Nie jest jasne, czy chodzi tu o Vincenza Liliusa czy Vincenza Bertolusiego, notowanego w krakowskiej księdze chrztów już 22 IX 1602 r., zob.: PL-Kakm, KM-11-1, [Liber] *Natorum*, 1593–03, k. 79r. Zdigitalizowane księgi metrykalne pochodzące z kolegiaty Wszystkich

w Krakowie 15 I 1634 r. podczas zaślubin Pawła Roszkowicza i Anny Petrówny⁸. Został wówczas nazwany obywatelem krakowskim („civis Cracoviensis”)⁹. Co więcej, z dotychczasowych badań wiadomo, że Vincenzo zmarł między rokiem 1636 a 1641; nie można zatem wykluczyć, że ostatnie lata spędził w Krakowie. Nie zachowały się natomiast księgi zmarłych parafii Mariackiej sprzed XVIII w., które mogłyby sprawę jednoznacznie rozstrzygnąć.

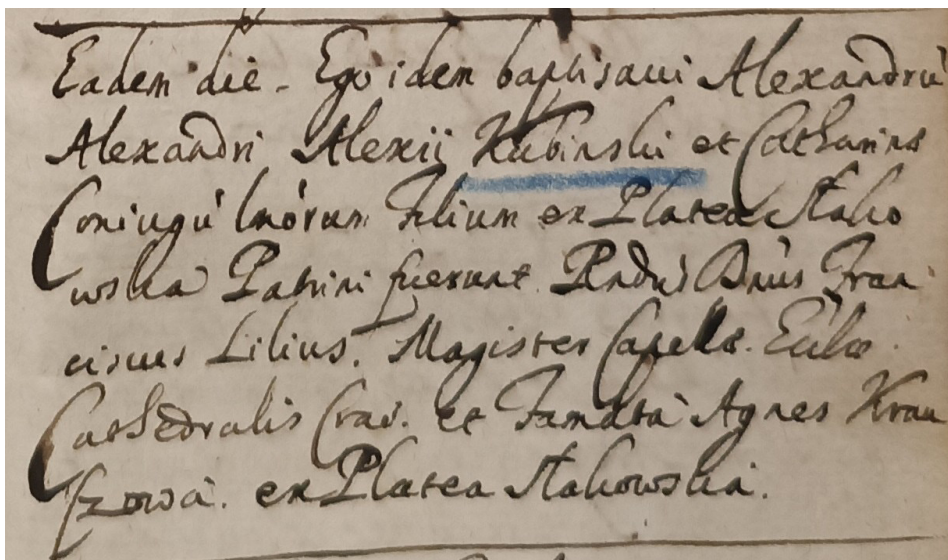
Zawarte w metryce chrztu Franciszka Liliusa imię matki – Arconae – zostało prawdopodobnie zniekształcone przez pisarza księgi. Z metryki chrztu Karola Liliusa – najmłodszego syna Vincenza, wynika, że jego matka miała na imię Orgalka¹⁰. Takie samo imię odnotowano również w testamencie siostry Karola – Konstancji Miączyńskiej z 1641 roku¹¹.

KRĄG MUZYKÓW KRAKOWSKICH

Na podstawie zachowanych wpisów metrykalnych możliwe jest stosunkowo precyzyjne prześledzenie aktywności Franciszka Liliusa w Krakowie oraz środowisk społecznych, z którymi był związany. Kapelmistrz katedry wawelskiej, piastujący równocześnie godności kanonika sandomierskiego i tarnowskiego, z konieczności często przemieszczał się między ośrodkami, w których pełnił obowiązki kościelne i prowadził działalność muzyczną. Zachowane zapisy metrykalne wskazują, że, mimo licznych podróży, w latach czterdziestych i pięćdziesiątych XVII stulecia był on regularnie obecny w Krakowie i należał do elity mieszczańskiej, ciesząc się znacznym zaufaniem i prestiżem.

Świątyni w Krakowie udostępniane są na stronie internetowej Cyfrowego Archiwum Archidiecezji Krakowskiej: <https://caak.upjp2.edu.pl/>, dostęp 9 lipca 2026.

- 8 PL-Kabm, ABM 499, [*Metrica Copulatorum*], 1618–45, s. 145: „Eadem die Ego ide[m] Martinus Glowic Vicari[us] matrimoniu[m] S[anctis]S[imum] inter Nobiles Paulum Roszkowic et Annam Petrowna legitime contractu[m] in domo privata, de licentia officiali obtenta, servatis servandis, praevia benedictione confirmavi, pr[ae]sentibus: Nobili et [?] D[omino] Paulo Celari, Spectabili D[omi]no Paulo Hipolit consulibus Crac[oviensibus], D[omi]no Vincentio Lilio, D[omi]no Vilhelmo Petrzon civib[us] Cracov[iensibus]” („Tego samego dnia ja, tenże Marcin Glowic [Głowicz?], wikariusz, potwierdziłem święty związek małżeński prawnie zawarty pomiędzy szlachetnie urodzonym Pawłem Roszkowiczem a Anną Petrówną, zawarty w domu prywatnym, po uzyskaniu zgody oficjała i przy zachowaniu wszystkich wymaganych przepisów, poprzedziwszy je błogosławieństwem; obecni byli: szlachetnie urodzony i [?] pan Paweł Celary, wielmożny pan Paweł Hipolit, rajcy krakowscy, a także pan Wincenty Lilius i pan Wilhelm Petrzon, obywatele Krakowa”).
- 9 Dotychczas nie udało się odnaleźć wpisu do krakowskiego prawa miejskiego w dokumentacji dostępnej w Archiwum Narodowym w Krakowie (dalej jako PL-Kpa).
- 10 W metryce z 1613 r. zapisano: „M[ater] Orgalka włos[z]ka”, zob.: Archiwum Archidiecezjalne Warszawskie (dalej jako PL-Wa), M.I.266, *Liber baptisatorum comparatus per me Ioanne Ciarnowski...*, 1602–15, s. 243.
- 11 PL-Kpa, 29/33/0/1.1.1/36, *Acta Scabinalia Cracoviensia*, 1637–42, s. 1059: „[...] ac tam olim Vincentij Lilij S[acrae] R[egiae] M[aiestati] Musici, ac Orgaliae Coniugum filia”.

Il. 2. Wpis do *Metrica Baptisatorum* dotyczący chrztu Aleksandra Kubińskiego, PL-Kabm, ABM 369, s. 469

W l. 1643–54 co najmniej siedmiokrotnie wystąpił jako ojciec chrzestny. Po raz pierwszy odnotowano jego obecność w tej roli 13 VIII 1643 r., podczas chrztu Klary Lipsickiej¹². Kolejne przypadki pochodzą z l. 1647–54, gdy pojawiał się również przy chrzcie dzieci muzyków, co świadczy o jego bliskich relacjach z kręgiem artystów związanych z Wawelem. 18 XI 1647 r. został ojcem chrzestnym swojego siostrzeńca Aleksandra, syna Aleksandra Kubińskiego i Katarzyny Liliusówny¹³ (zob. il. 2), 4 II 1650 r. – ojcem chrzestnym Jacka, syna Jakuba Orlanda – wiolisty i Jadwigi¹⁴, 5 IV 1650 r. – Jana Karczowskiego¹⁵, 6 II 1652 r. – Heleny Prokowicz¹⁶, a 21 II 1653 r. – Franciszka, drugiego syna tego samego Orlanda, który być może imię otrzymał po wpływowym kapelmistrzu¹⁷. Wpisy te pozwalają stwierdzić, że w tym okresie Lilius przebywał w Krakowie z dużą regularnością.

Również w księgach ślubów Lilius pojawia się jako świadek, co dodatkowo potwierdza jego aktywną obecność w lokalnym środowisku. 22 XII 1650 r. został świad-

12 PL-Kabm, ABM 369, *Metrica baptizatorum in Ecclesia Parochiali B.M.V. in Circulo Crac...*, 1630–52, s. 337.

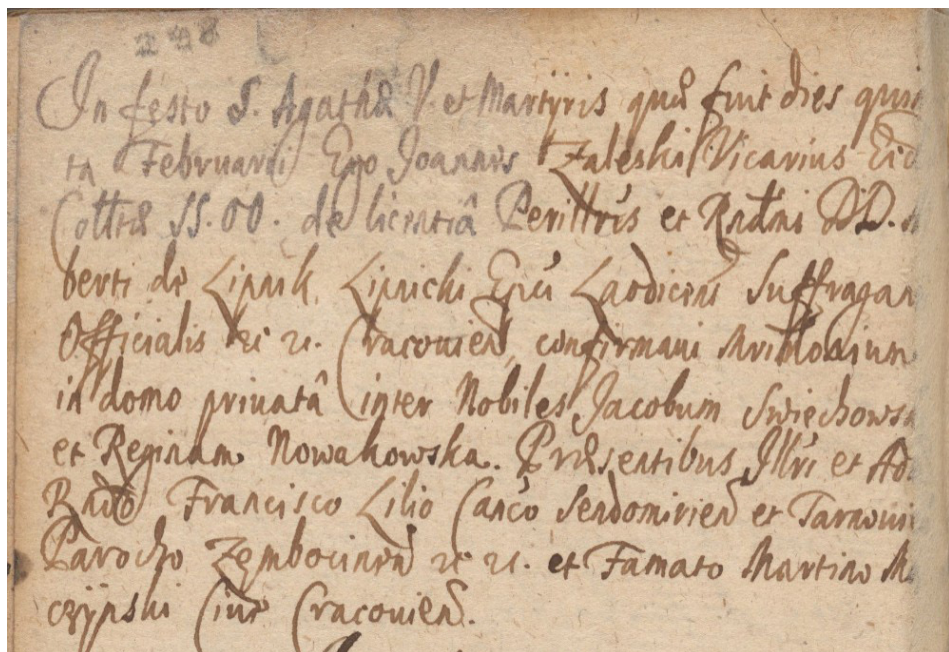
13 Ibid., s. 469.

14 Ibid., s. 538.

15 Ibid., s. 572.

16 Ibid., s. 602.

17 PL-Kabm, ABM 370, *Metrica baptisator[um] in Ecclesia Parochiali B.M.V. in Circulo Crac...*, 1652–66, s. 17.

Il. 3. Wpis do *Liber copulatorum* dotyczący zawarcia małżeństwa przez Jakuba Świąchowskiego i Reginę Nowakowską, PL-Kakm, KM-II-24, s. 298

kiem na ślubie muzyka Benedykta Żegoty¹⁸ i Anny Teresy Zasańskiej¹⁹, a 5 II 1654 r. uczestniczył jako świadek w zawarciu małżeństwa przez Jakuba Świąchowskiego²⁰, będącego w latach czterdziestych muzykiem na dworze Stanisława Lubomirskiego, i Reginę Nowakowską²¹ (il. 3). 27 V 1654 r. odbył się z kolei chrzest Jana Świąchowskiego – syna Jakuba, podczas którego Lilius został ojcem chrzestnym²².

18 Według Adolfa Chybińskiego, Benedykt Żegota był muzykiem krakowskim, który ok. 1711 r. przyjął obywatelstwo krakowskie, zob.: Adolf Chybiński, *Słownik muzyków dawnej Polski do roku 1800*, Kraków 1949, s. 146. Z archiwaliów wynika jednak, że Benedictus Żegota Musicus otrzymał prawa miejskie w kwietniu 1656 r., zob. PL-Kpa, 29/33/0/1.21/1425, *Catalogus civium Cracoviensium primi ordinis*, 1634–1794, s. 59. Z ksiąg szosu wiadomo ponadto, że muzyk o tym nazwisku w l. 1658–62 mieszkał w Krakowie w kamienicy Czernych, zob.: PL-Kpa, 29/33/0/1.52/2631, *Regestra exactionis „schoss”*, 1658, s. 138; PL-Kpa, 29/33/0/1.52/2632, *Regestra exactionis „schoss”*, 1658, s. 136; PL-Kpa, 29/33/0/1.52/2633, *Regestra exactionis „schoss”*, 1658, s. 124; PL-Kpa, 29/33/0/1.52/2636, *Regestra exactionis „schoss”*, 1659, s. 170; PL-Kpa, 29/33/0/1.52/2641, *Regestra exactionis „schoss”*, 1662, s. 188, 204.

19 PL-Kakm, KM-II-24, [*Liber copulatorum*], 1626–55, s. 259.

20 Świąchowskiego – skrzypka, kornecistę i puzonistę kapeli Stanisława Lubomirskiego w I poł. XVII w. odnotował Józef W. Reiss (*Książki o muzyce w Bibliotece Jagiellońskiej*, cz. 3, *Od wieku XVI do wieku XVIII*, Kraków 1938, s. 16), a także Chybiński (*Słownik muzyków*, s. 128). Być może po rozwiązaniu kapeli po śmierci Lubomirskiego niektórzy muzycy przenieśli się do Krakowa i zostali zatrudnieni w kapeli katedralnej, por.: Zbigniew Chaniecki, „W sprawie kapeli Stanisława Lubomirskiego i początków opery włoskiej w Polsce”, *Muzyka* 13 (1968) nr 3, s. 64.

21 PL-Kakm, KM-II-24, s. 298.

22 PL-Kakm, ABM 370, s. 133.

Szczególnie wymowne są częste kontakty Liliusa z Jakubem Orlandem, wiolistą, prawdopodobnie muzykiem katedralnym, mieszkającym w latach pięćdziesiątych XVII w. w pałacu Ossolińskich przy Rynku Głównym²³. Wielokrotnie występowanie Liliusa jako ojca chrzestnego dzieci Orlanda wyraźnie sugeruje bliskie relacje o charakterze prywatnym i zawodowym, charakterystyczne dla blisko powiązanego środowiska muzyków z Wawelem i krakowską parafią Mariacką.

Zestawienie wszystkich tych świadectw pozwala stwierdzić z dużym prawdopodobieństwem, że Franciszek Lilius – mimo licznych obowiązków kanonickich poza Krakowem – utrzymywał stałe miejsce zamieszkania w mieście i należał do jego elity artystycznej, pozostając zarazem ściśle związany z krakowskim mieszczaństwem oraz środowiskiem muzyków katedralnych.

Dłuższa jego nieobecność na Wzgórzu Wawelskim nastąpiła prawdopodobnie w 1652 r. w związku z panującą wówczas zarazą. W kwietniu tego roku kapituła katedralna podjęła decyzje dotyczące utrzymania zespołu muzycznego²⁴. Postanowiono przeznaczać na ten cel po dziesięć florenów tygodniowo przez cały okres epidemii. Kapelmistrz został zwolniony z obowiązków na czas epidemii, zachowując pełne wynagrodzenie ze względu na swoje wyjątkowe umiejętności muzyczne. Pozostali muzycy kapeli, ponieważ nie śpiewali w kościele, mieli otrzymywać jedynie połowę należnego uposażenia. Jednocześnie wiceprokuratorowi polecono usunąć z zespołu muzyków uznanych za nieprzydatnych.

23 PL-Kpa, 29/33/0/1.52/2625, [*Copia taxae exactionis*], ok. 1654, s. 30; PL-Kpa, 29/33/0/1.52/2626, *Taxa generalis civitatis Cracoviae per spectabilem magistratum...*, 1655, s. 52; PL-Kpa, 29/33/0/1.52/2632, *Regestra exactionis „schoss”*, 1658, s. 48; PL-Kpa, 29/33/0/1.52/2633, *Regestra exactionis „schoss”*, 1658, s. 42; PL-Kpa, 29/33/0/1.52/2635, *Regestra exactionis „schoss”*, 1658, s. 36; PL-Kpa, 29/33/0/1.52/2636, *Regestra exactionis „schoss”*, 1659, s. 56; PL-Kpa, 29/33/0/1.52/2641, *Regestra exactionis „schoss”*, 1662, s. 76.

24 Archiwum i Biblioteka Krakowskiej Kapituły Katedralnej (dalej jako PL-Kk), Aa 15, *Acta actorum capitularia...*, 1651–71, k. 25r: „Sabbatho 6 Aprilis 1652: Mihi N[ota]r[i]o et Reverendo Szczepkowski Viceprocur[ator]i V[er]e[n]era[b]i[l]is Capituli Eccl[esi]e Cath[edra]lis Cracovien[sis] intuitu provisionis per decem florenos unicuique D[omi]n[oru]m Capitulares qualibet septimana durante peste dandos esse decreverunt. Salarium Reverendo Magistro Capellae assignatum, licet is propter pestam ab Ecclesia abfuerit, habita commendatione de illius excellentia in arte Musica D[omi]ni Capitulares de integro, caeteris vero Musicis Capellae medium salarium, eo quo[d] in Ecclesia non cantabant, solvere Reverendo Viceprocuratori, inutiles vero Musicos eidem Magistro Capellae dimittere mandaverunt” („W sobotę, 6 kwietnia 1652 roku: Mnie, notariuszowi, oraz czcigodnemu Szczepkowskiemu wiceprokuratorowi Czcigodnej Kapituły Kościoła Katedralnego Krakowskiego oznajmiono, że panowie kanonicy postanowili, aby przez czas trwania zarazy każdemu z członków kapituły wypłacano co tydzień po dziesięć florenów. Wynagrodzenie przyznane czcigodnemu kapelmistrzowi panowie kanonicy nakazali wypłacać w całości, chociaż z powodu zarazy był on nieobecny w kościele, uwzględniwszy pochlebną opinię o jego znakomitości w sztuce muzycznej. Pozostałym zaś muzykom kapeli polecieli wypłacić połowę wynagrodzenia, ponieważ nie śpiewali w kościele. Jednocześnie nakazali czcigodnemu wiceprokuratorowi pozostawić kapelmistrzowi usunięcie muzyków uznanych za nieprzydatnych”).

RODZEŃSTWO

Dotychczas przyjmowano, że Vincenzo miał piątkę dzieci: trzy córki (Katarzynę, Konstancję i Cecylię) oraz dwóch synów (Franciszka i Karola)²⁵. W tym kontekście na uwagę zasługuje wpis metrykalny z grudnia 1607 r. odnaleziony przeze mnie w księdze chrztów bazyliki Mariackiej. Dotyczy on Łukasza, syna Wincentego – muzyka królewskiego („filiu[m] Lucam ex legitimis parentibus Vicentiis [?] musici S[acrae] R[egiae] M[aiestatis] et N.”)²⁶. Choć stan zachowania źródła utrudnia jednoznaczny odczyt całego wpisu, wszystko wskazuje na to, że chodzi o kolejne dziecko Vincenza Liliusa i jego żony (odnotowanej jako N., co świadczy być może o trudnościach z zapisaniem obco brzmiącego imienia). Informacja ta pozwala przypuszczać, że Franciszek miał jeszcze jednego brata, nieodnotowanego dotąd w literaturze przedmiotu. Dalsze badania będą jednak konieczne dla ostatecznego potwierdzenia tej identyfikacji.

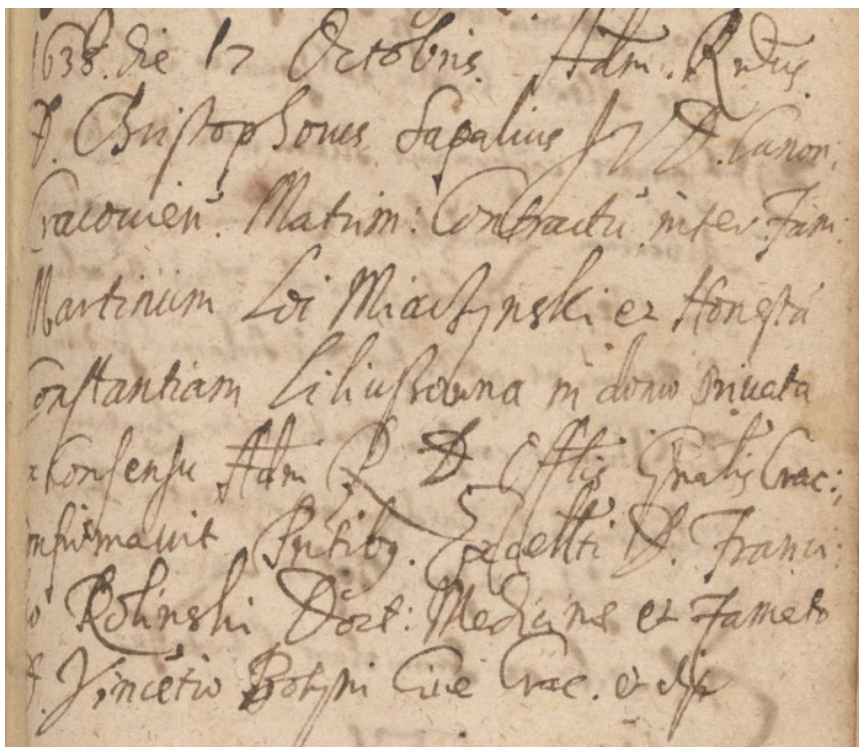
Nie tylko Franciszek Lilius, lecz także jego dwie siostry weszły w relacje rodzinne z majątnymi mieszczanami. Już 2 VII 1637 r. w Krakowie odnotowano obecność siostry Franciszka Liliusa – Konstancji Liliusówny. Można przypuszczać, że mieszkała wraz z rodziną, gdyż niezamężne kobiety rzadko prowadziły samodzielne gospodarstwo domowe²⁷. Rok później, 17 X 1638 r., Konstancja poślubiła Marcina Loi-Miączyńskiego (zob. il. 4); uroczystość odbyła się w domu prywatnym, na terenie parafii Wszystkich Świętych, za specjalną zgodą władz kościelnych, a obecni byli świadkowie reprezentujący lokalne elity: Franciszek Roliński – doktor medycyny, a także Vincenzo Boryni – obywatel Krakowa²⁸. 20 III 1656 r. Konstancja była także matką

25 M. Bebak, *Franciszek Lilius*, s. 30.

26 PL-Kabm, ABM 368, s. 142. W tym przypadku najprawdopodobniej chodzi o Vincenza Liliusa, gdyż w tym czasie na dworze królewskim nie było już Vincentiusa Bertolusiego. Dziękuję anonimowemu recenzentowi za tę cenną wskazówkę.

27 PL-Kabm, ABM 369, s. 164: „Ego Stanislaus Jaskowsky Vicarius Eccl[esi]ae BMV in Circ[ulo] Crac[oviensi] baptizavi filiam Euphrosinam D[omi]ni Martini Przybyłowski et Zuzannae Orimbowska, consortis sui con[iu]g[um] legit[imorum]. Patrini D[ominus] Albertus Paszkowsky et Constantia Liliuszowna” („Ja, Stanisław Jaskowski, wikariusz kościoła Najświętszej Maryi Panny na Rynku Krakowskim, ochrzciłem Eufrozinę, córkę pana Marcina Przybyłowskiego i Zuzanny Orimbowskiej, jego żony, prawowitych małżonków. Rodzice chrzestni pan Albert Paszkowski i Konstancja Liliuszówna”).

28 PL-Kakm, KM-11-24, s. 115: „1638. Die 17 Octobris. Adm[odum] R[everendus] D[ominus] Christophorus Sapalius, J[uris] U[triusque] D[octo]r, Canon[icus] Cracovien[sis], matrim[onium] contractu[m] inter Fam[atam] Martinum Loi-Miaczynski et Honesta[m] Constantiam Liliuszowna[m] in domo privata, ex consensu Adm[odum] R[everendi] D[omini] Off[icialis] G[e]n[er]alis Crac[oviensis] confirmavit, pr[aesentibus] Excell[ent]i D[omino] Francisco Rolinski Doct[ore] Medicinæ et Famato D[omino] Vincentio Boryni cive Crac[oviensi] et aliis” („Roku 1638, dnia 17 października. Czcigodny książdz Krzysztof Sapalius, doktor obojga praw, kanonik krakowski, potwierdził małżeństwo pomiędzy sławetnym Marcinem Loi-Miączyńskim a uczciwą Konstancją Liliuszówną zawarte w domu prywatnym za zgodą czcigodnego pana oficjała generalnego krakowskiego. Obecni byli: znakomity pan Franciszek Roliński, doktor medycyny, oraz sławetny pan Wincenty Boryni, obywatel krakowski, i inni”).

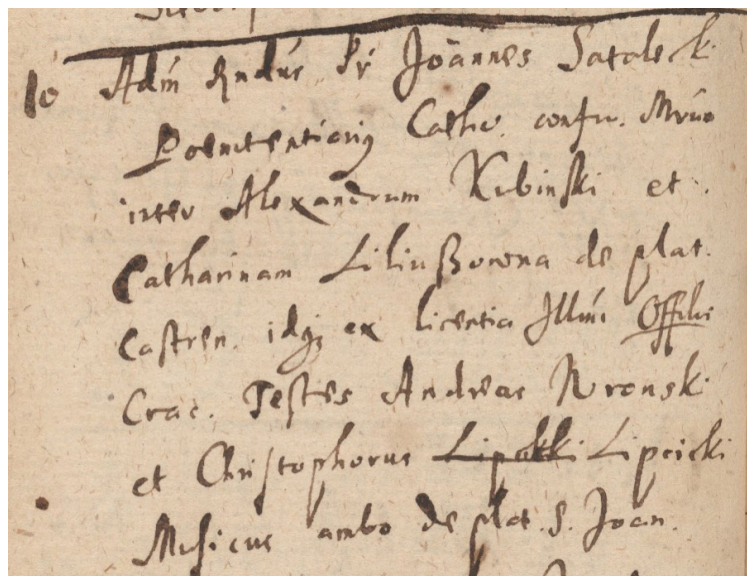
Il. 4. Wpis do *Liber copulatorum* dotyczący zawarcia małżeństwa przez Marcina Loi-Miączyńskiego i Konstancję Liliusównę, PL-Kakm, KM-II-24, s. 115

chrzestną Józefa Czechowskiego – syna Stanisława i Ewy, a ojcem chrzestnym został Jan Żychlia – kantor kościoła Mariackiego²⁹.

Druga siostra Franciszka, Katarzyna Liliusówna, 10 X 1645 r. wyszła za Aleksandra Kubińskiego, również w parafii Wszystkich Świętych³⁰. Świadkami na tym ślubie byli Andreas Wroński oraz Krzysztof Lipnicki – muzyk, co ponownie wskazuje na bliskie relacje rodzinne z kręgiem zawodowych artystów (zob. il. 5). Związki rodzinne potwier-

29 PL-Kakm, ABM 370, s. 133: „[...] baptizavit Josephum Stanislai Czechowski et Evae coniugum legitimorum. Patrini fuerunt Joannes Żychlia cantor Eccle[siae] huius et Constantia Mączynska” („[...] ochrzcił Józefa, syna Stanisława Czechowskiego i Ewy, prawowitych małżonków. Rodzicami chrzestnymi byli Jan Żychlia, kantor tego kościoła, oraz Konstancja Mączynska”).

30 PL-Kakm, KM-II-24, s. 200: „Adm[odum] R[evere]ndus P[ate]r Joannes Satolecki Poenitentiarius Cath[edralis] conf[irmavi]t m[at]r[imoni]um inter Alexandrum Kubinski et Catharinam Liliuszówna de plat[ea] Castren[sis] idq[ue] ex licentia Ill[ustrissi]mi Offi[cia]li[s] Crac[oviensis]. Testes Andreas Wronski et Christophorus Lipnicki Musicus ambo de plat[ea] S. Joan[nis]” („Czcigodny ojciec Jan Satolecki, penitencjarz katedralny, potwierdził małżeństwo pomiędzy Aleksandrem Kubińskim a Katarzyną Liliusówną z ulicy Grodzkiej, i uczynił to za zgodą najdostojniejszego oficjała krakowskiego. Świadkami byli Andrzej Wroński i Krzysztof Lipnicki, muzyk; obaj mieszkali przy ulicy św. Jana”).

Il. 5. Wpis do *Liber copulatorum* dotyczący zawarcia małżeństwa przez Aleksandra Kubińskiego i Katarzynę Liliusównę, PL-Kakm, KM-II-24, s. 200

dzają także metryki chrztów dzieci Kubińskich, m.in. z 22 VIII 1646 r., gdy odnotowano chrzest Jacka Franciszka, syna Aleksandra i Katarzyny; rodzicami chrzestnymi byli wówczas Hieronim Pinocci i Katarzyna Huttinia, osoby o wysokiej pozycji społecznej³¹.

OSTATNIE LATA FRANCISZKA LILIUSA W KRĘGU KAPITUŁY TARNOWSKIEJ

Dotychczas przyjmowano, że ostatnia pewna wzmianka o Franciszku Liliusie pochodzi z 9 IX 1654 r., kiedy uczestniczył w obradach kapituły sandomierskiej. Nowo odnalezione księgi z Archiwum Diecezjalnego w Tarnowie pozwalają jednak przesunąć tę datę oraz rzucić nowe światło na ostatni okres życia kompozytora. Wszystko wskazuje na to, że ostatnie lata spędził w Tarnowie lub jego najbliższej okolicy, aktywnie uczestnicząc w życiu kapituły jako kanonik kolegiaty.

Z archiwaliów kapituły tarnowskiej oraz ksiąg tamtejszego oficjalu wynika, że Lilius brał udział w posiedzeniach kapitułnych w l. 1652, 1653, 1654 oraz 1656. W 1653 r. podjął decyzję o przeznaczeniu corocznej sumy (najpewniej kilku florenów) na rzecz wikariuszy kolegiaty, którzy – jak zaznaczono – dysponowali bardzo ograniczonymi

31 PL-Kakm, ABM 369, s. 435. Hieronim Pinocci (1612–76), pochodzący z Sieny włoski kupiec, który przybył do Rzeczypospolitej ok. roku 1638, w 1640 r. uzyskał prawa miejskie w Krakowie; później był także rajcą miejskim i burmistrzem Krakowa.

dochodami³². W zamian zobowiązano ich do odprawiania mszy świętych w intencji fundatora, co wpisuje się w typową dla epoki praktykę zapewniania sobie memoriału liturgicznego.

Istotne są także informacje z roku 1656. Podczas sesji kapituły 22 X Lilius zobowiązał się do podjęcia działań mających na celu odzyskanie dokumentów archiwalnych, które zostały wcześniej przywłaszczone przez zmarłego kustosa tarnowskiego Grzegorza Kownackiego³³.

W tym samym czasie Lilius pojawia się również w aktach oficjalu tarnowskiego jako uczestnik i strona postępowań prawnych. Dnia 19 II 1657 r. stawił się osobiście przed urzędem i ustanowił swojego pełnomocnika, doktora filozofii Rafała Rosickiego³⁴. Aktywność procesową potwierdzają kolejne wpisy z marca i kwietnia tego roku. Szczególnie interesujący jest spór z Aleksandrem Kotowskim, starostą tarnowskim i dzierżawcą wsi Łukowa. Dotyczył on szkód wyrządzonych przez wojska przechodzące przez dobra kościelne. Kotowski zarzucał Liliusowi uchylanie się od przeprowadzenia mediacji i oszacowania strat, co doprowadziło do formalnego wniesienia przezeń protestu 19 IV 1657 roku³⁵. Choć 9 V zawarto ugodę, konflikt nie został ostatecznie zażegnany: 6 VI ten sam Kotowski oskarżył kanonika o próbę unieważnienia dokumentu poprzez usunięcie jego nazwiska oraz fizyczne uszkodzenie aktu³⁶. W związku z tym treść ugody wpisano ponownie do ksiąg oficjalu, zabezpieczając jej obowiązywanie³⁷.

Zestawienie tych wydarzeń pozwala przypuszczać, że rok 1657 był dla Liliusa okresem intensywnej aktywności prawnej i administracyjnej, które poprzedziły jego śmierć. Już podczas sesji kapituły 18 X 1657 r. nie odnotowano jego obecności³⁸, a 31 X do kanonii *fundi Łukowa* wprowadzono nowego kanonika – Wacława Raszewskiego³⁹.

32 Archiwum Diecezjalne w Tarnowie (dalej jako PL-TA), KKol I 5, *Acta Capitularia Ecclesiae Tarnoviensis* [Collegiatae faelici Auspicio Ill[ustris]ris et R[evere]ndi Admodum D[omini] Andreae Tarlo..., 1619–1735, k. 18r: „Adm[odum] R[evere]ndus D[omi]nus Franciscus Lilius Can[onicus] fundi Łukowa, considerando quod V[enerabilis] Vicarii tenuem et nimis exiguum habeant proventum, ita ut de opportuno victu et necessariis non possint sibi providere, ultro sponte et animo deliberato ad sumsum [?] Vicariorum obligavit se quotannis persoluturum florenos centum monetae currentis numeri Polonici]s et V[enerabilis] Vicarii in vim huius beneficii memoriam facere in Missae sacrificiis tanquam pro benefactore sese obligaverunt” („Czcigodny ksiądz Franciszek Lilius, kanonik fundi Łukowa, rozważając, że czcigodni wikariusze posiadają bardzo skromne i nader niewielkie dochody, tak że nie są w stanie zapewnić sobie odpowiedniego utrzymania i niezbędnych środków do życia, z własnej inicjatywy i po rozważeniu sprawy zobowiązał się przeznaczać na rzecz wikariuszy corocznie sto florenów bieżącej monety polskiej. Natomiast czcigodni wikariusze zobowiązali się, mocą tego dobrodziejstwa, zachować pamięć o nim podczas sprawowania Mszy świętej jako o swoim dobroczyńcy”).

33 PL-TA, KKol I 5, k. 21r.

34 PL-TA, OT 1, *Acta Officialatus Tarnoviensis*, 1656–74, s. 21–22.

35 Ibid., s. 23–25.

36 Ibid., s. 28–31.

37 Ibid., s. 30–31.

38 PL-TA, KKol I 5, k. 21r.

39 Ibid., k. 21v.

DATA ŚMIERCI I TESTAMENT

Chociaż testament Franciszka Liliusa nie został dotychczas odnaleziony, zachowane wpisy w księgach Acta Administratoriaia pozwalają w sposób stosunkowo precyzyjny określić czas jego śmierci⁴⁰. Wynika z nich, że kanonia tarnowska (*fundi Łukowa*) pozostawała nieobsadzona już 3 IX 1657 r., kiedy to sprawa jej obsady była rozpatrywana przez sąd biskupi. Jednocześnie wiadomo, że testament kompozytora został zatwierdzony 26 IX tegoż roku, zaś jego sporządzenie datowano na 5 VIII. W świetle tych danych należy przyjąć, że Lilius zmarł pomiędzy 5 VIII a 3 IX 1657 roku. Funkcję egzekutorów testamentu powierzono Karolowi Galembskiemu oraz Janowi Januszkowiczowi, którzy działali przy wsparciu pełnomocnika Mateusza Czernickiego – reprezentującego ich przed sądami.

PODSUMOWANIE

Losy Franciszka Liliusa stanowią interesujący przykład procesu integracji rodzin włoskich muzyków z elitami miejskimi Rzeczypospolitej. Syn muzyka królewskiego pochodzenia włoskiego nie tylko zrobił karierę w strukturach kościelnych, lecz także, poprzez więzi rodzinne i towarzyskie, wszedł do kręgu krakowskiego mieszczaństwa i duchowieństwa. Biografia Liliusa pozwala dostrzec mechanizmy społecznego awansu i integracji przedstawicieli środowiska włoskich muzyków działających w Rzeczypospolitej w XVII wieku.

40 PL-Kakm, AAdm 15, *Acta actorum coram perillustri et admodum reverendo domino Nicolao Oborski...*, 1656–58, s. 10–11: „Protestatio per Brzezinski. Coram actis praesentibus me Notario infrascripto, personaliter constitutus Perillustris et Admodum Reverendus Gabriel Brzezinski, scholasticus Jaroslaviensis, Sacrae Regiae Maiestatis Secretarius Praelatus, animo et intentione diligentiam suam in infrascriptis manifestandi, declarandi, contestandi ac alias inferius contenta omni in meliori modo, via, forma ac stilo iuris servandi, gerendi et attentandi, protestatus et manifestatus est de et super eo, quia ipse, praevidendo indemnitati iuris sui, per duas contrarias sententias ad Can[oni]catum Tarnovien[sem] fundi Łukowa, ad p[rae]se[n]s morte R[evere]ndi Francisci Lili, illius ultimi ac immediati poss[ess]oris, vacan[tis], quaesiti, paratus est idem ius suum quaesitum omni meliori modo, via et stilo iuris conservare. Unde, ne in p[rae]missis quidpiam per aliquem in convulsionem iuris sui attentet[ur] nisi prius se protestante, tamquam notorio oppositore adcitato, iuxta c[aput] Si quis [?] de elec[tione], iterum atq[ue] iterum prot[esta]tus et manifestatus e[st] de sua h[uius]mo[d]i diligentia. Praesentibus Cancell[ari]ae N[ota]riis” („Protest wniesiony przez Brzezińskiego. Przed niniejszymi aktami, wobec mnie, niżej podpisanego notariusza, stawiał się osobiście wielmożny i czcigodny Gabriel Brzeziński, scholastyk jarosławski, sekretarz Jego Królewskiej Mości. Pragnąc ujawnić, oświadczyć i poświadczyć swoją staranność w sprawach opisanych poniżej oraz we wszelki najlepszy sposób, według formy, drogi i stylu przewidzianych przez prawo, zachować, prowadzić i dochodzić swoich praw, oświadczył i zaprotestował, że przewidując potrzebę ochrony swoich praw, które nabył na mocy dwóch przeciwnych wyroków dotyczących kanonii tarnowskiej fundi Łukowa, wakującej obecnie po śmierci księdza Franciszka Liliusa, jej ostatniego i bezpośredniego posiadacza, jest gotów bronić i zachować swoje nabyte prawo wszelkimi najlepszymi środkami przewidzianymi przez prawo. Dlatego też, aby nikt nie odważył się naruszyć jego prawa bez uprzedniego wezwania go jako znanego i formalnie zgłoszonego przeciwnika, zgodnie z przepisami prawa kanonicznego, ponownie i po wielokroć zaprotestował oraz oświadczył, że dochował i dochowuje w tej sprawie należytej staranności. W obecności notariuszy kancelarii”).

Nowe ustalenia mają istotne znaczenie dla badań nad życiem Franciszka Liliusa. Odnalezienie metryki chrztu pozwala precyzyjniej określić chronologię jego życia, natomiast dokumenty tarnowskie wypełniają dotychczasową lukę źródłową dotyczącą ostatnich lat jego działalności. Ukazują one kompozytora nie tylko jako kapelmistrza i twórcę muzyki sakralnej, lecz również jako aktywnego uczestnika życia instytucjonalnego i parafialnego, zaangażowanego w sprawy administracyjne, prawne i gospodarcze. Uzupełnione dane o rodzinie pozwalają ponadto lepiej zrozumieć jego zakorzenienie społeczne oraz sieć relacji, w której funkcjonował. Lilius jawi się tym samym jako osoba trwale związana ze środowiskiem krakowskiego i tarnowskiego duchowieństwa oraz mieszczaństwa, której działalność wykraczała daleko poza sferę czysto muzyczną.

Biografia Liliusa pokazuje zarazem, jak istotne dla badań nad kulturą muzyczną XVII w. pozostają źródła metrykalne i sądowe. Pozwalają one uchwycić codzienne funkcjonowanie muzyków poza sferą ich działalności artystycznej, a także odtworzyć ich miejsce w strukturze społecznej.

BIBLIOGRAFIA

- Bebak, Marek. *Franciszek Lilius. Życie i twórczość na tle epoki*. Musica Iagellonica, 2018.
- Chaniecki, Zbigniew. „W sprawie kapeli Stanisława Lubomirskiego i początków opery włoskiej w Polsce”. *Muzyka* 13, nr 3 (1968): 58–65.
- Chybiński, Adolf. *Słownik muzyków dawnej Polski do roku 1800*. Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1949.
- Przybyszewska-Jarmińska, Barbara. „*Melodiae sacrae* (Kraków 1604) – ślad muzycznych związków dworów Zygmunta III Wazy i arcyksięcia Ferdynanda z Grazu”. *Gazeta Antykwareczna* 3, nr 11 (1998): 34–36.
- Reiss, Józef. *Książki o muzyce w Bibliotece Jagiellońskiej*. Cz. 3, *Od wieku XVI do wieku XVIII*. Biblioteka Jagiellońska, 1938.
- Wrede, Marek. *Itinerarium króla Zygmunta III 1597–1632*. Wydawnictwo Naukowe Semper; Towarzystwo Miłośników Historii, 2019.

NEW SOURCES FOR THE BIOGRAPHY OF FRANCISZEK LILIUS AND MEMBERS OF HIS FAMILY

Drawing on research in archives in Kraków and Tarnów, this article presents new findings on the lives of Franciszek Lilius and members of his family. Its principal sources are parish registers from churches in Kraków – Wawel Cathedral, St Mary's Basilica and the Collegiate Church of All Saints – together with chapter records. They make it possible to verify earlier hypotheses and fill gaps in the composer's biography.

The most important discovery is Lilius' baptismal record in the Archives of St Mary's Basilica, confirming that he was baptised in Kraków on 7 March 1604. It can therefore be

assumed that he was born in the city or its immediate vicinity. The article also provides new information about his family, including its ties with Kraków's burgher community.

Numerous entries in parish registers make it possible to reconstruct Lilius' social activity in Kraków during the 1640s and 1650s. They reveal a man deeply rooted in the local community, acting as a godfather and as a witness at marriages. The evidence points to his membership of the urban elite and his close ties with musicians associated with Wawel Cathedral.

The article also examines the composer's final years, which – as newly discovered documents show – he spent in Tarnów, participating in the work of Tarnów chapter. Court records shed light on his involvement in property disputes.

Translated by Tomasz Zymer

Dr Marek Bebak, ukończył studia muzykologiczne na Uniwersytecie Jagiellońskim, podyplomowe studia z archiwistyki i bibliotekoznawstwa oraz podyplomowe studia z monodii liturgicznej na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie. Obecnie pracuje jako adiunkt w Instytucie Muzykologii UJ. Jego zainteresowania badawcze koncentrują się wokół muzyki religijnej XVII i XVIII w., kultury muzycznej dawnego Krakowa oraz muzyki w kręgu karmelitów w Polsce i Europie. Jest autorem monografii *Franciszek Lilius. Życie i twórczość na tle epoki* (Kraków 2018), a także edycji wszystkich kompozycji tego twórcy (w serii *Sub Sole Sarmatiae* 27, 28; Kraków 2016). marek.bebak@uj.edu.pl
